

AKTUÁLNY PRÍHOVOR

My máme v našej uhorskej krajine veľmi dobré postavenie, máme pred sebou množstvo historických udalostí, dostali sme veľa ponaučení, nazbierali veľa skúseností, je na nás, aby sme sa na tie udalosti pozreli bližšie, aby sme si vzali k srdcu v nich vyjadrené a uskutočnené ponaučenia, aby sme zmúdreli nazbieranou skúsenosťou. To, za čo sa inde viedli prudké hádky, búrlivé boje, za čo inde pretieklo veľa krvi, môže sa u nás do života uviesť bez hádok, bez bojov, v pokoji. A naozaj sa v poslednom čase aj v našej vlasti venuje pozornosť výsledkom rozvoja iných národov, a ne jeden z nich sa už aj u nás do života zaviedol, ďalšie sa zaviesť chystajú a iné pomaly nachádzajú svojich podporovateľov. Dobré nám je v tomto závetrí, musíme si však dať pozor, aby sme všetko aktuálne, všetko dobré, aj u nás zaviedli, aby sme sa pokroku tvrdohlavo nebránili, inak tie búrky zasiahnu aj nás. Doteraz sme postupovali zákonnou cestou a môžeme povedať, že sa nám v porovnaní s inými vodilo dobre, pokračujme teda po tejto ceste i ďalej a nepriechme sa pokroku, nespúšťajme oči zo spoločného dobra ani kvôli zdanlivému zisku. Jedným z výsledkov rozvoja národov, ponaučenie, ktoré sme dostali z histórie, potrebný a nevyhnutný pokrok je tento: zrušiť poddanstvo a urbársku služobnú povinnosť, nie násilne, mocou, ale zákonnou, miernou a pokojnou cestou. Inde toto zrušenie predchádzali dlhé vojny, napr. v Nemecku, inde ukrutné búrky a prevraty, napr. vo Francúzsku, my sa im vyhneme, ak len preukážeme dobrú vôľu a dobro vlasti uprednostníme pred všetkým ostatným. Poddanstvo a urbárske povinnosti sa už dlho udržať nedajú, hoci by ich aj dakto bránil a zastával, protivia sa totiž duchu ľudskosti, bránia ľuďom v rozvoji, škodia ich majetku, škodia spoločnému štátnemu majetku, priečia sa súčasnému priemyselnému duchu, ktorý sa čoraz väčšmi usádza i v našom štáte, vo všeobecnosti teda odporujú súčasnému stavu vecí. Keď je to teda tak a urbárske povinnosti sa už nedajú dlho udržať, je veľmi žiaduce a potrebné, aby sa, ako sme povedali, zákonnou, miernou a pokojnou cestou čo najskôr zrušili.

Naše zákonodarstvo už naozaj pochopilo ducha času, pripustilo si stav biedneho poddanstva k srdcu a v mnohých veciach mu už uľahčilo a prijalo niektoré múdre zákony. Doba nevole a otroctva nášho ľudu je už dávno za nami, aj jemu svitá na lepšie časy! V minulosti boli poddaní pripútaní k pôde, a tým vydaní napospas svojvôli jej majiteľov. Od pripútanosti k pôde ich síce oslobodili už zákony kráľa Žigmunda a ľudového kráľa, Matúša, a dovolili im sťahovať sa, tým mu však veľmi nepomohli, čo možno usúdiť podľa toho, že onedlho vzniklo hrozné a ukrutné Dóžovo povstanie, ktoré

na poddaný ľud dopadlo ešte horšie než predchádzajúca bieda a uvrhlo ho do úplného otroctva. Nielenže sa znovu poddaní pripútali k pôde, ale zavalili ich aj novými daňami, poplatkami a t'archami, z ktorých najtvrdšia bola robota na zemského pána. Tým potrestali nielen vtedajších poddaných, ale aj všetky nasledujúce generácie. Za Maximiliána zasvietil zase do poddanskej temnoty slabý lúč svetla a trochu ju rozjasnil, lebo v r. 1566 sa poddaným znovu prinavrátilo právo slobodného sťahovania, lepšie časy však prišli až za Márie Terézie slávnej pamäti, keď sa v r. 1767-1773 tzv. urbárom upravili vzťahy medzi pánmi a poddanými a presne sa vymedzili jednotlivé povinnosti. Vtedy si poddaní trochu vydýchli, no bol to len začiatok nápravy stavu biedneho ľudu. Na sneme v r. 1791 sa za múdreho a otcovského Leopolda pokročilo v usporiadaní urbára a na sneme r. 1836 sa celý urbár skontroloval, urobil sa v ňom ešte väčší poriadok a opravy a nakoniec sa v článku 7 §2 ustanovilo, že poddaní majú právo úplne a naveky sa vykúpiť zo všetkých urbárskych robôt, daní a povinností. Tento zákon bol na sneme r. 1840 obnovený a potvrdený, čo prinieslo takzvanú epochu urbárskych poddaných a vec nabrala nový zvrät.

Keď sa na históriu urbárskych vzťahov a pomerov pozorne pozrieme, vidíme síce mierny a postupný, no predsa len neustály pokrok a postup k lepšiemu. Z úplného otroctva vyslobodil poddaných Maximiliánov zákon, ktorým sa povolilo slobodné sťahovanie a zrušila hrozná pripútanosť k pôde, zároveň sa však ním aj položili prekážky svojvôli pánov, potom spomínaný urbár za Márie Terézie vyjasnil neistoty a chaos v poddanských povinnostiach, určil, čo sa môže dávať a od poddaných pýtať, čím sa položili prekážky nespravodlivým a prehnaným povinnostiam, Leopold zaviedol do urbárskych povinností ešte väčší poriadok, na sneme v r. 1832-36 sa zrušili menšie dane, pozostatky dóžovského povstania, čím sa poddaným znovu trochu uľahčilo, a napokon sa ustanovuje právo večného odkúpenia, čiže úplného oslobodenia od urbárskych povinností, čím sa poddaným otvorila cesta k slobode a k lepšiemu životu, t.j., ako hovoríme, pozvoľný, no neprestajný pokrok a premena. K tomuto zrušeniu otroctva a pohodlnejším stavom poddaných sa pripájajú aj iné práva: poddaný sa môže v právnych sporoch postaviť proti iným sám za seba a vystupovať pod svojím menom, atď., atď.

Ak bude tento postup v oblasti urbárskych vzťahov v našom zákonodarstve pokračovať, ak sa bude v našej vlasti i ďalej rozmáhať duch ľudskosti, ako pevne veríme, a i naše zákonodarstvo bude v tomto duchu i ďalej vystupovať, môžeme veriť, že vykoná ten krok, ktorý v oblasti urbárskych vzťahov nasleduje: umožniť poddaným dobrodenie

urbárskeho odkúpenia, zabezpečiť, aby sa skutočne dostalo do života. To však vyžaduje, aby snem určil, že majitelia urbárskej pôdy musia svojim poddaným umožniť, aby sa odkúpili, ak o to náležito požiadajú a majú na to dostatočné prostriedky. Aby sa však predišlo ďalšej svojvôli a poddaných neodrádzali od odkúpenia prehnané platobné požiadavky, zákon musí zároveň určiť cenník urbárskych usadlostí podľa rozličnej povahy, t.j. usadlosti by sa podľa svojho charakteru podelili do viacerých tried a cena každej triedy by sa určila v zákone. Úradné svedectvo pri odkúpení by potom malo záväzok a právo určiť, do ktorej triedy patrí odkupovaná usadlosť, a podľa toho by sa určila zákonná cena, ktorú by poddaní zložili. – Bezpochyby nestačí zákonom vyjadriť, že sa poddaní na večné časy odkúpiť môžu, lebo i tá najlepšia vôľa poddaných, keby aj mali dostatok prostriedkov, musí prekonať prekážku v podobe panskej vôle, ktorá sa nijako nedá obísť, ak sa páni proti odkúpeniu postavia. Pravdou je, že keby všetky panstvá – akých máme v krajine viac – boli naklonené odkúpeniu z urbáru, keby priali slobodnejšiemu rozvoju ľudu, tento zákon by nebol potrebný, mnohé však o tom nechcú nič vedieť a stavajú sa proti akémukoľvek odkúpeniu. Poznáme príklady, keď poddaní prišli k panstvu s prosbou, aby sa im dovolili odkúpiť, no odtiaľ ich poslali preč naprázdno. – Rovnako by sa malo do zákona zahrnúť, že právo odkúpiť sa majú nielen celé obce, ale aj jednotliví poddaní, ak sú schopní naplniť podmienky odkúpenia. Celá obec sa k nemu ťažšie priberá, lebo závisí od vôle a majetku viacerých, jednotlivec sa k tomu odhodlá ľahšie a skôr to aj vykoná. Odkúpení jednotlivci by potom slúžili za príklad: aj iní by videli, že sa im lepšie darí v hospodárstve, že sa vo všetkom rozmáhajú, a potom by aj sami dostali chuť odkúpiť sa, ale aj nabrali ochotu a usilovnosť, aby si na to potrebné prostriedky zadovážili. Vzniká však otázka, či má krajina právo nútiť niekoho k tomu, aby sa zriekol svojho majetku. História na ňu odpovedá „áno“, lebo všade inde, napr. vo Francúzsku alebo Nemecku sa odkúpenie odohralo prostredníctvom vyššej moci a krajina na to skutočne má právo. Záležitosť, ktorá sa tak hlboko dotýka blahobytu krajiny, blahobytu státisícov ľudí, ktorá je tak úzko spojená s pokojom v krajine, musí spadať do právomoci rozhodovania štátu. Ved' to isté právo používa štát pri vyvlastnení (expropriatio) pôdy patriacej jednotlivcom, ak ju potrebuje vo verejnom záujme, napr. pri železniciach, prečo by teda nemohol použiť rovnaké právo vo veci takej závažnej, ktorá bude mať blahodarné následky pre celú krajinu? Ani tu štát nežiada, aby sa niekto zriekol všetkého majetku, ale len jeho istej časti, pretože majitelia urbárskych usadlostí dostanú za to plnú náhradu.

Sú ešte ľudia, ktorí urbársku poddanosť bránia, my sme však v predchádzajúcich

článkoch dokázali, že veľmi škodí nielen jednotlivcom, poddaným a pánom, ale aj národnému hospodárstvu ako celku a zveladeniu krajiny. Vychvaľovať patriarchálne vzťahy, tvrdiť, že je pekné, keď sa jeden o druhého stará, jeden druhého napomáha, v tejto oblasti neobstojí. Patriarchálny život je dobrý len dovtedy, kým sa jeho členovia považujú za rovných a všetko majú spoločné, len čo sa však prebudí osobnosť jednotlivca a členovia sa rozdelia, keď každý žije sám za seba, ide mu o svoje vlastné, potom udržiavanie patriarchálneho zväzku znamená zadávať možnosť vzniku neustálych nepokojov, zväd, brojenia a utláčania. – Aj urbárske vzťahy mali kedysi v našej vlasti v sebe čosi patriarchálne, spomíname na to v našich povestiach a starých rozprávkach, teraz však všetko patriarchálne stratili, lebo na oboch stranách prebehli veľké premeny. Všade sa rozvinula osobnosť jednotlivca a za ňou prišiel krdel' toho, čo sme vyššie spomenuli, preto sa tieto zväzky už ďalej udržať nedajú. Štát sa má postarať o to, aby už to, čo nie je aktuálne, čo nie je užitočné, ale naopak spôsobuje škody, skončilo. Krajina získa úplným urbárskym odkúpením veľa verných, oddaných synov, veľa pilných, pracovitých mešťanov, veľa horlivých ochrancov v nebezpečenstve. Ak má byť človek oddaný vlasti, ak má za ňu prinášať obeť, musí aj ona jemu dobre slúžiť a o neho sa starať. Naša vlasť tieto obeť vyžaduje, a možno prídu časy, keď ich aj bude potrebovať, mala by si teda aj lásku, oddanosť a vernosť svojich občanov získať!